

Kleuteren moet

Me

Veel scholen beginnen al in groep 2 - bij de kleuters - met de eerste lesjes in lezen en schrijven. Niet doen, waarschuwt ontwikkelingspsycholoog Ewald Vervaeet. Kinderen kunnen daardoor juist dyslexie ontwikkelen. Veruit de meeste kleuters zijn nog lang niet toe aan lezen en schrijven. Wat ze wel en niet kunnen, is met simpele proefjes te bepalen.

Hij laat kinderen zelfportretjes tekenen. Hij laat ze tellen en vraagt dan of ze vanaf twintig ook terug kunnen tellen. Hij laat ze kiezen. Waarin zit meer limonade, in dat lange hoge glas of in dat korte brede? En als die limonade nou overduidelijk uit dat hoge glas is overgegoten in dat brede, zit er dan nog steeds minder in? Ewald Vervaeet, psycholoog in Amsterdam, heeft een heel repertoire aan proefjes om na te gaan in welke fase van ontwikkeling een kind zit.

Dat is belangrijk, vindt hij. Dat zouden scholen ook veel meer moeten doen, om te voorkomen dat ze leerlingen bijvoorbeeld al veel te vroeg aan het lezen en schrijven zetten. Want dat gaat vaak mis, constateert hij. Je loopt het risico dat kleuters dan fouten aanleren, die ze meenemen naar groep 3. Dat ze bij het schrijven letters spiegelen en bij het lezen vooral losse letters zien en dan de rest van het woord raden, zoals bij dyslexie juist vaak gebeurt.

Het niveau van lezen en schrijven is aan het eind van de basisschool in de afgelopen jaren gedaald, blijkt uit recente onderzoeken. Dyslexie is een hardnekkig probleem. En dat heeft het onderwijs deels aan zichzelf te danken, meent Vervaeet, omdat scholen te weinig oog

hebben voor de fases in de ontwikkeling van een leerling. De meeste kleuters moet je vooral nog lekker laten kleuteren.

SPONS

„Vroeger leerden we op de lagere school alle letters van het alfabet in een maand of twee, omdat we er aan toe waren. Dan neem je als kind al die kennis op als een spons. Nu beginnen scholen steeds vroeger met lezen en schrijven, vaak al in groep 2. En wat is het effect? Het wordt minder. Dan gooien we er in een reflex wat meer Pokon bij in de hoop dat het beter wordt.”

Maar het wordt er juist niet beter op, aldus Vervaeet, als je nog vroeger en consequenter begint. „Vaak zien leraren ook wel dat ze eigenlijk te veel eisen van hun leerlingen. Je kweekt alleen maar tegenzin, als je lezen en schrijven opdringt.”

„Maar de inspectie van het onderwijs verlangt dat kinderen zo snel mogelijk door de school gaan. Terwijl jonge kinderen die nog niet klaar zijn voor het echte leren in groep 3 rustig nog een jaartje langer zouden moeten kleuteren.”

De school staat steeds onder druk, als het om de prestaties gaat. Maar onderwijskundigen maken helemaal foute keuzes, vindt Vervaeet. Zo is het gedachtegoed van de Zwitserse psycholoog Jean Piaget (1896-1980), die zijn leven lang de psychologische ontwikkeling van kinderen bestudeerde, zo'n beetje helemaal uit het onderwijs verdwenen.

Piaget onderscheidde als eerste verschillende fases in de ontwikkeling. Vervaeet doet dat ook. In zijn eerste boek 'Groeionderwijs, psychologie van nul tot drie' beschrijft hij aan de hand van een lange reeks proefjes tien fases in de ontwikkeling van het jonge kind. In 'Naar school, psychologie van drie tot acht', dat op 11 juni verschijnt, doet hij dat opnieuw. Hier onderscheidt hij vier fases, waarbij vooral de overgang van fase 13 naar 14 - van kleuter naar jong schoolkind - essentieel is.

Mer fouten door te vroeg leren

Als het daar mis gaat, constateert Vervae, kan dat later problemen opleveren. Hij doet dat aanstaande vrijdag uitgebreid uit de doeken in een studiemiddag in de Singelkerk in Amsterdam, met steun van verschillende organisaties op het gebied van dyslexie.

De ontwikkelingspsycholoog put in zijn boek overvloedig uit de proefjes, die hij met verschillende kinderen deed om te bepalen in welke fase ze zitten. Die zijn volgens Vervae deels bepaald door leeftijd, maar ze verschillen per kind. En elk kind kan op allerlei gebieden ook in verschillende fases zitten.

RECHTLIJNIG

In fase 13 – de echte kleutertijd – is alles nog onomkeerbaar en rechtlijnig, zoals Vervae het beschrijft. Het kind staat met één been in de werkelijkheid. Het tekent wel een schoorsteen op een dak, maar die staat net zo scheef als het schuine dak zelf. De pijp verticaal tekenen is veel te abstract.

Vraag een kind in fase 13 om de vloeistof in te vullen in een fles die scheef staat in een tekening, dan zal de lijn echt nog niet horizontaal zijn. Leg vijf zwarte damstenen dicht bij elkaar op een rijtje en vijf witte wat verder uit elkaar, dan zal een echte kleuter denken dat er meer witte stenen liggen. Het rijtje is langer, immers...

Als eerste stapje naar het schrijven kunnen kleuters een gesproken woord in lettergrepen 'hakken'. De eerste letters die ze schrijven, zijn vaak nog 'gespiegeld' – vooral bij hoofdletters als de N en E. Lezen gaat nog in wat losse letters, om vervolgens de rest van het woord al radend in te vullen.

Tellen tot twintig lukt wel, maar terugtellen nog niet omdat getalsbesef ontbreekt. Net zoals de vingers vaak nog ontbreken in getekende zelfportretten.

In fase 14 – het jonge maar echte schoolkind – heeft een kind in de smiezen dat in een laag maar breed glas net zoveel limonade kan zitten als in een hoog maar smal glas. De relaties zijn omkeerbaar en het kind kan abstracte relaties doorzien, zoals Vervae het omschrijft.

De vloeistof in een getekende fles staat altijd horizontaal, ook al staat 'ie scheef. De getekende boom staat recht op de heuvel. Letters worden niet meer in spiegelbeeld geschreven en het kind pikt snel op dat het hele woorden ineens kan lezen. Het leert terug te tellen, door eerst vooruit te tellen en dan een stapje terug te doen. In de zelfportretten kloppen alle lichaamsdelen, in een poging de werkelijkheid te treffen.

VIJF VINGERS

Met simpele proefjes is te meten wat een leerling aan kennis kan opnemen. Als je daarin steeds de grens zoekt, kun je kinderen heel snel zaken bijbrengen. Ben je te vroeg, aldus Vervae, dan leren ze dingen zonder dat ze echt aankomen.

„Als je hem een ijsje belooft als hij de volgende keer vijf vingers aan een hand tekent, zal hij dat vast doen. Maar heeft hij dan geleerd dat je vijf vingers hebt, of dat je een ijsje krijgt als je vijf vingers tekent.” Dan is het een trucje, oordeelt Vervae.

Dan maar wachten tot een kind zelf aangeeft wat het wil leren, zoals lederwijs-scholen dat proberen? Zeker niet, reageert Vervae. „Die scholen schieten door naar de andere kant. Je moet wel kennis overdragen en een structuur bieden, maar dan moet je zorgen dat ze zelf steeds het laatste stapje kunnen maken. Dan blijft die kennis ook hangen.”

Als het goed is, leren kinderen op dezelfde manier heel ongemerkt veel van hun ouders. Maar wees daarin ook zuinig met zogenaamd educatief speelgoed, om kinderen niet te vroeg te trainen in van alles en nog wat. Er ligt veel onzinnig materiaal in de winkels, aldus de psycholoog.

En ook daarvoor geldt: zo vroeg mogelijk beginnen heeft weinig zin, ook al roept de doos dat een kind met dit speelgoed al op 2'n tweede kan leren klokkijken. Vervae: „Als een kind daar nog niet aan toe is, wordt het niks.”

Tekening lezen

„Het hoofd en de romp zijn in de tekening apart getekend. Dat betekent dat Fons fase 12, de peutertijd, ruim voorbij is. Want dat is de periode van de bekende koppotertjes, zonder lichaam met de benen aan het hoofd.”

„Het hoofd is in verhouding wel groot. Kinderen zijn geneigd om de dingen die zij als belangrijk ervaren ook groot te tekenen. Een kind in fase 13, de kleutertijd, kan nog best de benen vergeten te tekenen als hij daar niet veel mee doet.”

„Fons is vast geneigd om dingen vooral met het hoofd en de handen te doen. De benen zijn staakjes, die weinig zijn uitgewerkt. Ze komen helemaal vanaf de zijkant. De voeten zijn vlekjes. Een kind dat helemaal in fase 14 zit, zal armen en benen meer volume geven en de benen ook beter onder het lichaam plaatsen in een poging om de werkelijkheid weer te geven.”

„De handen hebben wel vingers gekregen. Te weinig, eerst? En toen hij erop werd gewezen en zijn eigen vingers telde, tekende hij er een paar te veel? Hij heeft de tekening nog eens overgedaan om het alsnog goed te doen. Daaruit blijkt dat hij op de grens zit van 13 naar 14. Een kind in fase 13 zal zichzelf niet corrigeren, maar liever de werkelijkheid aanpassen aan de tekening. Die zal rustig een paar vingers twee keer tellen, als dat zo uitkomt...”

„Maar dan hebben we het bij zo'n zelfportret natuurlijk alleen maar over één aspect van Fons. Kan hij al tellen tot twintig en dan terug? Kan hij zijn naam schrijven? En kan hij ook een ander woord maken met dezelfde letters? Daaraan kun je aflezen of het schrijven al meer is dan een aangeleerd trucje.”

Zelfportret van Fons, 18-4-2001, dus op de grens van groep 3.

